

MUNKÁCSI MIKLÓS

Holtak kalendárium

(RÉSZLET)

Apámról, ifjabb vitéz Lantos Gézáról csak eleinte hihette bárki is, hogy a bolsevikok iránti szimpátiából csatlakozott tizenkilencben a Vörös Hadsereghez. Ez azonban még nagybátyám, a mellette harcoló, akkor alig több mint 16 éves Ferenc esetében sem volt igaz. Ő eredetileg vásári tolvajként, illetve egy homoszexuális bőrdíszműves kitartottjaként csavargott Debrecenben és annak környékén. A proletárdiktatúra kikiáltásakor arra az elhatározásra jutott, hogy idősebbnek vallván magát a koránál, valamilyen erőszakszervezetnél próbál érvényesülni. Ami viszont apámat illeti, róla Maár Bálint barátja, a környékbeli földbirtokos élcelődve mondta később, hogy nyilván holmi messianisztikus lelkesedésből szegődött ifjú korában a vörösökhöz, amit megbocsáthatóvá tesz az Isonzónál kiérdemelt, majd a harmincas években megkapott vitézi címe, meg hát az is, hogy húszéves korában még majdnem minden férfi többé-kevésbé gyöngelméjű. Apám nem érdemesítette cáfolatra a vélekedést, pedig az igazság valami egészen más, vagy inkább úgy mondhatnám: *másvalaki* volt.

Romulus Popescu, akinek apja és bátyja ekkorra már meghaltak (az utóbbi 1913-ban, a románok győztes dobrudzsai Balkán-háborújában vesztette életét), végül beteljesítette apja, Octavian bosszúját. 1919. április 24-én, a debreceni bevonulásuk másnapján egy szakasz katonával beállított idősebb Lenz (azaz ekkor már Lantos) Gézához, és a szeszfőzde udvarára vezettette.

– Popescu vagyok – nézett rá könnyű mosollyal. – Megismersz?

– Nem hasonlítasz az apádra – felelte tétován az ekkor már ötvenegy éves Lantos Géza. Arca zöldes-sápadt lett, a térde remegni kezdett.

– Van, amiben hasonlítok rá, van, amiben nem. Hogy kívánod: beköttessem a szemedet?

– Kérlek... Régen volt már az a dolog. Húsz éve... Apád megtámadott, védekezniem kellett. Három fiam van... Mért öletnél meg?

– Fiad? Az én apámnak is fiai voltak, amikor kiraboltad és nyomorékká verted. Vigyétek a falhoz!

– Egy évvel se élsz túl, te bocskoros fattyú! – ordította nagyapám, miközben a lepárló vályoggal kötött terméskő falához lökdösték. – Emlékezz a szavamra, te kecskebaszó, puliszkaevő nyomorvitéz! Egy kibaszott év sincs hátra az életedb...

A sortűz elvágta a többbit. Kamila, a roncsolt arcú, ekkor már kerek húsztendeje velük élő nevelőnő száraz szemmel állt a holttestet sikoltozva átölelő Jolánka mögött. Itt-ott már őszülő haja az arcába hullott, s így nézett a távozó Popescu után, valószínűtlenül sokáig. A csavargásaikból hazatérő fiúk közül pedig kedvencét, apámat hívta félre, hogy végre elmondja neki az arcát elrútító heg és a Popescuk történetét.

Egy szó, mint száz, apám azért állt be a vörösök közé, mert így látszott a legkivihetőbbnek, hogy személyes találkozást üssön nyélbe Romulus Popescuval, az intervenciós román királyi haderő daliás, piperkőc főhadnagyával. Karrierje cél tudatos és gyors volt. Júliusban már Landler Jenő hadseregparancsnok új vezérkari főnökének, a Tiszánál állomásozó Julier Ferencnek a segéd tisztje volt, és a tőle alig tíz kilométernyire, Szolnok városában mulatozó Romulus Popescu nevét mormolta fogcsikorgatva, szüntelenül.

Számítását azonban kis híján keresztülhúzta a történelem, pontosabban: a saját testvéröccse. A Szegeden székelő, Károlyi Gyula gróf vezette ellenforradalmi kormány ügynökei ugyanis beférkőztek a Vörös Hadsereg tisztjei közé, s egy csomó pénzzel és büntetlenségi ígéretekkel megszerezték tőlük a románok elleni támadás tervét. Lantos Ferencet az Antibolsevista *Comité* ügynöke, bizonyos Nyisztor Dezső (korábban a fiatal Teleki Pál komornyikja) győzte meg a Tanács hatalom dicstelen végének elkerülhetetlenségéről. Így történt, hogy a térképekkel, iratokkal nem más, mint Ferenc bácsikám szökött át a román oldalra, miután Nyisztor állást ígért „a rohadt kis patkánynak” (apám fogalmazott így később) Horthy fővezér nemzeti hadseregében. Az állásból aztán persze semmi sem lett, Ferenc azóta is rosszul fizetett kerületi spicliként lézengett a kőbányai és józsefvárosi kávéházakban és kocsmákban. Apám gyakorta emlékeztette is:

– Mire számítottál, te buzeráns hülye? Hogy majd ulánus ezredest csinálnak belőled, a fejedet azzal a teveszarral? (Az utalás a Ferenc nagybátyám fezeére vonatkozott, erről még később szót ejtek.)

A Tanács hatalomnak egyébiránt valóban befellegzett – és nem is csupán az Antant professzionista tisztjei által vezetett cseh intervenciósok, vagy a románok haderőfölénye miatt. A parasztok kezdettől fogva gyűlölték, mivel nem kaptak földet, a tanácskormány forszírozta mezőgazdasági üzemeknél viszont, ahogyan apám fogalmazott: „örültebb marhaságot a parasztok nem láttak, amióta Dózsa a ceglédi püspök tenyerébe fingott”. A munkásság lázongott, a vasutasok sztrájkoltak, a Kommunisták Magyarországi Pártjának vezetői pedig – nem lévén egységes elvi platformjuk – szünet nélkül, szatócsok módjára civakodtak. Legtöbbjükk a marxista tanok ismeretének híján nem is igen tudta eldönteni – ismét csak apámat idézve –, „hogy ő most bolsevik-e, vagy csak amolyan szélbal szocdem, aki a széljobb egy szavára elszegődne serkének a Pallavicini őrgróf tőkére”.

A román királyi csapatok áttörték a Tisza vonalát, és Budapest felé nyomultak. Az elpáholt, meggyőződés nélküli munkásezredek kezdtek felbomlani, a Clemenceau-féle követeléseket áruló módon elfogadó Kormányzótanács tagjai pedig egyszerűen szétszéledtek. És miközben a szociáldemokraták augusztus elején megalakult ún. szakszervezeti kormánya ifjabb Lantos Gézát mint vöröskatonát tövényen kívüli bűnözővé nyilvánította, ő egy maroknyi fiatal vasas önkéntessel, akiknek szemében a világproletariátus összefogásának eszelős tüze égett, besurrant Ceglédre, hogy végrehajtsa a Lantos-nemzetség bosszúját az egyik Kaszinóban gyanútlanul szórakozó, craiovai illetőségű hivatásos párbajsegéd katonán és bohémén, Romulus Popescun.

1919. augusztus 10-én, éppen a huszonegyedik születésnapján kapta el apám, miután három hónapja és nyolc napja leste, várta fuldokló szomjúsággal ezt a pillanatot. Popescu egy nagy, kerek asztalnál ült az egyik szakaszparancsnoka és három előkelő kinézetű, bizsukkal ékített hölgy társaságában.

Az „előkelő hölgyek” egyszerű fővárosi lotyók voltak, akik vérbaj, lopás és egyebek miatt Pesten nem kaptak bárcát, s főváros összes mulatójából ki voltak tiltva. Ám bizakodással töltvén el őket a reménység, hogy a Tanács hatalom majdan a kurvák esetleges önszerveződése felé is új távlatokat nyithat, most helyzetük konszolidálását próbálták meg itt a Ceglédi Prostituáltak Egyesülete alapszervezetének létrehozásával. Romulus hódolattal csókolgatta pörsenéses kezüket, franciául bókolt és Fritz Kreisler *Szép rozsmaringját* húzatta nekik a szalonprímással.

A nemzetközi burzsoázia iránti haragtól izzó szemű vasasfiatalok odakint leszúrták a két őrt, agyonverték Romulus süketnéma bukovinai csángó tisztiszolgáját, apám pedig a konyhán át bement az étterembe. Láttára a szakaszparancsnok, egy kopaszodó, csiptetős alhadnagy holtápadt lett, s a magasba emelte a kezét. Romulus kitöltötte, a „hölgyek” egészségére emelte a pezsgőt, ivott majd a maradékot megvetően ifjabb Lantos Géza lábához lötytyintette. Apám csőre húzta a pisztolyát, és megmondta a nevét, mire Romulus elfordította az arcát, és enyhén kapatos, de sztentori hangon a román királyi himnusz kezdte énekelni.

Apám két méter távolságból szíven lőtte.

A kurvák sikoltoztak, az alhadnagy sírva térdre esett, s miközben odakint a vöröskatonák az érkező helyőrséggel folytatott tűzharcban, az Internacionálét énekelve, halálukig védték a kaszinónak becézett bordély bejáratát, apám a konyhán át visszasurranva olajra lépett. Letépte sapkájáról a vörös csillagot, és megállított egy féllábú hadirokkantat, aki mankóval csámpázott valahová, kezében egy pálinkás demizsonnal. Apám ráültette egy ott álló kézikocsira, elvette tőle a mankót és a pálinkát, kifizette, aztán felkapaszkodott egy vonatra, s a román sebesültek között visszautazott Debrecenbe. A vonaton elpálinkázott a szanité-

cekkel, megköstolta az ő cujkájukat is, és meghívta őket apja szeszfőzdéjébe. Közben meglepéssel konstata, hogy még mindig kitűnően beszél románul.

A történet közvetlen folytatását már csak nagyon kevesen ismerték. Szeptemberben Horthy különítményesei Debrecenben elfogták, és átvitték Szolnokra. (Apámnak a Horthy kormányzó úr s így általában a politikusok iránt viselt ellenszenvén innen nézve válik érthetővé.) A körletépület picéjében egy vasrácsra láncolták, s otthagyták étlen-szomjan egy hétig, miközben az udvarról és az épület többi részéből naphosszat az akasztottak és a megkínzottak jajgatását-üvöltését hallgatta. Neki magának is összetörték a végtagjait, ámde megnyugtatták afelől, hogy nem kell bírósági hercehurcától tartania: ha már nem lesz ép csont a testében, akkor egyszerűen bedobják a Tiszába, és úszhat, ha tud, egész akár a NAGY Szovjetunióig, még csak lőni sem fognak rá.

Közben őrangyala, Kamila mami Budapestre utazott, hogy megkeresse báró Maár Bálintot, akit csak apámnak a harcterről küldött leveleiből ismert. Nehéz volna megmondani, hogyan találta rá. Bálint a pesti mulatókban buzgólkodott, hogy megszabadítsa apját, Maár Gergelyt a Rákos-környéki földbirtokuk jövedelmétől. Az éjszakáit („többnyire Maár segg részegen”, mondogatta apám ferblizés közben, felidézve a régi időket) egy Magyar utcai kuplerájban töltötte.

Kamila a Pilvaxban bukkant rá, ahol éppen biliárdozott, s egy golyót próbált a saját szájába lökni oly módon, hogy az a posztóra állított pezsgőspoharakat mandínerrel elkerülje. Kamila érkezésekor feladta a játszmát, s az asztalnak dőlve egy korty félszáraz Artois-t öntött a saját fülébe, mondván: „*Invasion française!* Győzött az Ántánt túlereje. Jójakát mindenkinek!” Kamila megpróbált vele szót érteni, de a Lantos Géza név hallatára Bálint szigorúan megrázta a fejét. „Soha nem fogom nőül venni! Ezt meg kell értenetek. Maradt még egy golyóm, amit a számba röpíthetek...” Azzal újra megkísérelt a szájába röpíteni egy biliárdgolyót, de ismét elvétette, és leült, vagy inkább: hanyatt zuhant a szőnyegre.

Kamila bérkocsit hívatott, elvitte a bordélyba, és segített a kurváknak lefektetni. Este megitatott vele egy bögre citromos kávé, s nagy erővel masszírozni kezdte. A lassan magához térő Maár Bálint irtózva meredt rá, s megpróbálva túl-üvölni szörnyű fejtörését, rárivallt: „Mennybéli őrök, lengjétek körül, te ki vagy?! Téged basztalak meg?! Ez nem lehet valóság! Távozz, szipirtó, döglés árman, térj a pokolba vissza!”

Kamila rászólt, hogy fogja be végre a száját, s gyorsan elmondta, hogy apámat a kormány különítményesei elhurcolták, és ki akarják végezni. Hozzátette: minden perc késedelem a halálát jelentheti annak az embernek, akinek ő az életét köszönheti. „Miből gondolja, hogy én tehetek valamit?”, kérdezte Bálint, miután néhány percen át próbálta kiválogatni ifjabb vitéz Lantos Géza nevét a másnaposság végeérhetetlen iszaptengeréből. Kamila ezt nem gondolta, azt viszont – honnan, honnan nem – tudta, hogy Bálint néhai édesanyja Friedrich miniszter-

elnök jelenlegi belügyi államtitkárának, Beniczky Ödönnek az unokatestvére volt, s ezért Bálint apja, Maár Gergely nagyon is tehet valamit.

Bálint a főfájástól elgyötörten meredt maga elé; erről az unokatestvérségről életében most hallott először. „Maga ezt honnan tudja?” Kamila azt felelte: a Go-thai almanach nem tartalmaz annyi családnevet, mint amennyit ő betéve tud – de ha nem sietnek, Géza szomjan fog halni. „Nem adnak neki vizet. Érzem!” – közölte kétségbeesetten. Bálint kocsit hívatott, jeges vizet öntött a fejére, s az érkező kocsis mellényéhez egy tízkoronás bankót tűzött. „Hajtsál, bassza meg! Ha nem érünk ki félórán belül, agyonlövöm... magadat!” Apja kerepesi kúriáján aztán majdnem sor is került erre, minthogy Maár Gergely először hallani sem akart az ügyről.

„Fráncha vele!”, rikácsolta a hatvankét éves báró. „Megmentett? Bárcsak ne tette volna! Engem mentett volna meg egy lump, csavargó imposztor látványától!” Bálint erre közölte, hogy golyót röpít a szájába, s a szobájába vonult. Nagyon helyes, szólt utána Maár Gergely, majd váltott néhány mondatot Kamilával, és ez a néhány mondat apám életét jelentette.

Pár perc múlva angolul beszélgettek (1899-ben Maár Gergely egy angol vadászegylet tagjaként Bloemfoteinben belekeveredett a britek dél-afrikai háborújába, de átállt a búrokhoz, megsebesült és végül kizárták a vadászegyletből), negyedóra múlva már teáztak, és félóra eltelte után az öreg földbirtokos tekerni kezdte a *sztródzser* rendszerű telefonállomás kurbliját.

Közben a Bálint szobájából pisztolylövés hallatszott, de erre már senki sem reagált: Kamila talán diszkrécióból, a házbeliek pedig azért nem, mert valamiből kitalálhatták, hogy a fiatal báró balszerencse-sorozata nem ért véget: ezt a lövést is elvétette...

5

Attól kezdve, hogy apám Kamila maminak és a Maár báró államtitkári rokonságának hála kiszabadult Szolnokról, Cukorbaba, azaz Lantos Kálmán bácsikám úgy nézett a hosszú heteken át gipszben fekvő bátyjára, mint egy félistenre. Iparkodott ezt nem kimutatni, lévén, hogy Gézát kifejezetten dühítette a rajongása. A kommunista titulust pedig határozottan kikérte magának: „Jól néznénk ki, ha attól, hogy valaki egy pár bocskoros hegyifranciát a pokolra küld, mindjárt bolsevik volna”.

Cukorbaba azért mégis hőst látott benne, és titokban meg volt győződve arról, hogy Géza trágár, kedélyes felszínessége mögött mélyen érző szív lappang, amely igenis elkötelezte magát a proletárokért folytatott harc eszméje mellett. Amikor aztán apámmal együtt felköltöztek Budapestre, az ismeretlen metropolisz Angyalföld nevű kerületébe, még mindig arról ábrándozott, hogy bátyja és ő népmegváltó hősök lesznek. Vörös csillagos bolsevik tábornok-testvérpárnak képzelte magukat, és boldogan adta bele megtakarított kis pénzét a vételárába egy

nagy, forgótáras revolvernek, amit apám a kezdeti lépések megtételéhez feltétlenül szükségesnek ítelt.

Nagyapám javai ugyanis mindenestől: házastól, szeszfőzdestől a Debrecenben élő Jolánkáié lettek, aki egy ravasz fiskális segítségével a fiúkat mindenükből ki-semmizte. Az idősebb Lantos Gézát duhaj életvitele miatt Debrecenben nem sokan becsülték, s a Lantos-fiúk távozása a lehető legkedvezőbb fordulatnak számított azok közül, amelyek tőlük a civis várost megszabadíthatták. Apám nagyvonalúan legyintett az egészre: „Basszák meg, öcsém, a szeszfőzdéjüket, meg a pianójukat. Pár év múlva megvesszük őket Aranybikástul, Nagyerdőstül, és leköltöztetünk közéjük párszáz cigány családot, hogy oda járassunk röhögni.” Cukorbabának gőze sem volt, hogy miből akar Géza pár éven belül egy egész várost venni, de nem kellett hozzá sok idő, hogy rájöjjön.

Kamila időközben teljesen behálózta az öreg Maár bárót, és könyörgő unszolására oda is költözött hozzá. Felajánlott „kezét” azonban nem, csupán egy házzvezetőnői állást volt hajlandó tőle elfogadni.

– Mit akar ön, sir – válaszolta neki –, amikor ön már *an old sleeper lion*, én meg csak egy öreg, tépett kecske vagyok, ne legyen nevetséges. Önnek társalkodónó kell, a vagyonát meg hagyja csak a fiára, ő majd szívesen elmulatja, velem ellentétben.

– Akkor legalább engedje, hogy segítsek, Kamila! Mi a kívánsága, bármit megkap tőlem, csak mondja meg.

– Tudja, mit, sir, nem bánom. Talán egy kocsit beszerezhetne...

Kamila egy jó rugózású, kétüléses lovas kocsit vásároltatott Maár Gergellyel, hogy a fiúkat rendszeresen látogathassa Angyalföldön. Ők pedig a látogatásait, amelyek során – olykor a távollétükben – kiszellőztette, rendbe tette a szobájukat, mélyen magától értetődőnek vették. A múltak atlantiszával elsüllyedt családjuknak Kamila éppúgy része volt, mint a majdaninak.

Géza és Kálmán a Rottenbiller utcai Piatnik kártyagyárban kezdtek el dolgozni. Apám tekintetében bizvást maradhatunk az „elkezdés” kifejezésnél, mint-hogy alig pár hét elteltével máris egy jóval kevésbé időigényes, ám annál jövedelmezőbb foglalkozásra tért át: védelmezni kezdte lakóhelyük, az angyalföldi panzió környékének kereskedőit.

A panzió tulajdonosa, Bajáriné düllelt szemű, mázsás súlyú, rekedten hahotázó nőszemély volt, egyik *Mirjam* cigarettáról a másikra gyújtott, s ettől nemcsak éppoly férfiasan krárogott, de ugyanolyan vastagokat is köpött, mint a kocsisok. Bajáriné rendszerint a pult sarkánál állt, cigarettáját két ujjá közé csípve, jobb könyöke a pulton, balkeze a csípőjén. Az időnként fölharákkolt köpetét a küllön e célra odakészített, homokkal töltött faládba sercintette a hóna alatt. Soha nem fordult elő, hogy elvétette volna a köpéssel a láda közepét, a mellette ki-be futkosó pincér mégis minden alkalommal riadt ugrással reagált a sajátos hang-effektusra. Tulajdonosi teendőit is jobbára ebben a testtartásban látta el az asz-

szony, ahogy ebben a helyzetben intézte az üzleti ügyeit, az árurendelést és az emberek kifizetését. Ebből az emlékmű-testhelyzetből nézte ki magának a jóképű ifjabb vitéz Lantos Gézát is, valamint fizette ki a környéken uralkodó zsarolóbandát. Az egyik ilyen kényszer-adózásnak merő véletlenségből szem- és fültanúja lett a Lantos-testvérpár is.

Vasárnap délelőtt volt, a vendéglő néptelen, apám és Cukorbaba pacalpörköltet ettek egy vörös kockás abrosszal letakart asztalnál. Bajáriné a nyitott ajtóval szemben, a megszokott helyéről bámulta a megsüllyedt múlt-századbeli házakon pihenő, poros angyalöldi napsütést.

– Hol leszünk már – monologizálta, nem is annyira elgondolkozva, mint inkább tárgyyszerűen –, amikor ezek a házak ugyanígy itt fognak állni, és még a vakolatjukból se fog sokkal több hiányozni, mint mostan? Hm... Nem furcsa, hogy itt hagyunk mindent? Mi lesz ebbe az uccába harminc, vagy ötven év múlva? Tényleg villanyos vasutak járnak majd rajta? Amiken csupa bolsevikok fognak ülni? Egyforma bolsevik ruhába... a sok kis bolsevik kölök meg bejön ide egyforma vörös bolsevik fagyaltot enni? Hm?... Sokszor elgondolkozok ezen. – Köhögött egyet, a jobb hóna alá hajolva, csattanósat köpött a ládába.

Apám egészségére kívánta neki, és harapott egy jót a pacalba mártott kenyérből.

– Itt hagyjuk az életet, vinné el a rosseb – folytatta a panziósné. – Itt hagyom a bútorokat, amiket már előttem is mennyien itt hagytak. Ettek, ittak, töcsköltekt rajtuk, izzadtak, szótték a terveket. Azt’ most hol vannak? Nézem esténként a sárga fotográfiákat: na, mondom, baszhassátok, nemrég még itt szívtátok ezt a jó kis angyalöldi levegőt, aztán hová lettetek? Azt’ akkor eszembe jön, hogy mink is mindjárt utánuk megyünk, szarni bele, ezért se szeretek ott lenni a szobámba. – Köhögött, köpött egy derekasat, aztán a cigarettavég paraszához egy új *Mirjamot* illesztett. – A te helyedbe... se sokat... ugrálnék – tagolta, slukkolás közben Géza felé sandítgatva. – Álmodol, spekulálsz, aztán egyszer csak vége az egésznek. Maradhatnál a töködön szépen, nyugodtan, beállhatnál valakihez társnak egy üzletbe. A halála után meg előrökölnéd... Hoci-nesze, nincs abba semmi. Nekem sincs például egy kutyám se, akire hagynák valamit, a macskától meg direkte kiver az utálat. Sose tartottam állatot, nehogy az is elmenjen mellőlem. Ahogy a kis öregem is elment, pedig még fiatalabb is volt tőlem. – Krákogásnyi szünetet tartott. – Hm... Milyen filozófus hangulatba jöttem! – Hátraordított a konyha felé. – Gyula, mennyi pacalt készítettél elő?!... – A konyha felől nem érkezett válasz, hát így folytatta. – Beszélhet az ember ennek is! Ha egyszer beül a klozetra, ott tölti a nyarat, és még csak el se köszön az embertől. És még én bérezzem neki az időt, amit a saját bűzébe darvadozik ottan!...

Az asszony ezen szavaitól a két fivér olyan nevetőgörcsöt kapott, amiből csak igen nehezen tudtak magukhoz térni. Bajáriné maliciózus arccal kivárt, majd így zárta le a gondolatsort:

– Hát ezért is kéne ide egy férfi. Mégis ráncba szedné ezeket a széltozókat.

– Minden alkalmazottjának... szélbántalmi vannak? – kérdezte Cukorbaba, a röhögéstől már-már fuldokolva.

– Ez eddig mind rendben van... – Apám is könnybe lábadt szemmel próbálta lenyelni a torkán megszorult falatot, s a poharáért nyúlt. – De mondja csak... nézett már tükörbe az elmúlt húsz évben?

– Nem is várnám azt senkitől, hogy engemet dédelgessen – vágta rá a panziósné. – Csak volna, aki beszélne hozzám estelente. Nem sokat. Csak ahogy a kis öregem is rámszólt: – „Na, te vén kurva, vasald ki az ingem! Hozd ide a tagblattot...” Neked például mivel lenne rosszabb, ha valaki könnyítene... azon a kóbor életeden?

– Jó az én életem, ahogy van. Kár ebbe belemenni, asszonyosság.

Apám ezzel a témát lezártak tekintette. Hogy Bajáriné is annak tekintette-e, az nem derülhetett ki, mert két fiatalember jött be az ajtón. Egyikük magas volt, durva szövetből készült micisapkát és divatos zakót viselt, a hátán övvel, jobb kezén puha bőrkesztyű, melynek párjával a bal tenyerét csapkodta. Társa majdnem vele egyforma magas, csak jóval erősebb volt, széles mellkasán repedésig feszült a vörös csíkos vászontrikó. Ő kissé bandzsítva, ámde meglehetősen agresszíven fixírozni kezdte apámat. A másik, a kesztyűs a pulthoz sétált, és töltött magának egy korty szilvóriumot.

– Nem tanultatok meg köszönni? – kérdezte Bajáriné lehangoltan, s a földre dobva eltaposta a félig szívott *Mirjamot*. – Mibe kerülne, ha megadnád a tiszteletet ott, ahová odaevett a rosseb?!

– Tiszteletet? – felelte a kesztyűs férfi, majdnem nőiesen magas hangon. – Aztán kinek, te lompos téhen? Az éhenkórász vendégeidnek? Vagy neked?... Tiszteletnek téged a prolik, akik a pörköltedet zabálják!

Apám beletunkolt a tányérjába egy darabka kenyérrel, de közben állta a trikós tekintetét. Ez Cukorbabára nézett, tetőtől talpig végigmérte, majd újra apámat kezdte bámulni.

Sehogyan sem értette, hogy ez miért nem fél tőle. Nem sejtette, hogy apámnak, aki mindennek született, csak éppen félősnek nem, ráadásul Kamila mami egyik tanítása is mélyen oda volt vésve a szívébe: „Ha félsz a haláltól, vagy bármitől, ördögöket látsz, amik széttépik az életedet. Ha semmitől nem félsz, angyalok vesznek körül és megvédenek.”

Apám így hát nagyot bólintott a másik felé, kíváncsi szemmel, mint aki azt kérdezi: „No, mi a hézag, pajtás?” A trikós ekkor közelebb hajolt.

– Nem tetszik a pofád – mondta magyarázatképpen, majd a kesztyűshöz fordult. – Te Lajos. Nézd csak meg a pofáját... ennek-e. Valahogy nekem nagyon nem tetszik!

A Lajtos nevű fordult egyet a kupicájával a kezében, és szemügyre vette a „pofát”, amely a fogát piszkálva egy elhasított gyufaszállal, üres szemmel visszanézett rá. Bajáriné a pult mögött dühösen kiráncigált egy fiókot.

– Mondd meg neki, hogy hagyjon békét a vendégeimnek! Én olyan passzusára a megállapodásnak nem emlékszek, hogy a vendégeim is basztassátok! Vagy tévednék? Volt ilyen a megállapodásba?!

– Jól van, ne károgj annyit. – Lajtos visszafordult a pult felé, s odaszólt a másíknak.

– Elég, Tivadar, ne froclizd a vidékit. Nézz a dolgod után!

Ha a Lajtos nevű jassz ekkor apámra nézett volna, ifjabb vitéz Lantos Géza tekintetéből megsejthette volna, hogy élete legszörnyűbb hibáját követte el abban a pillanatban, hogy a „vidéki” szót kiejtette. De nem sejthette meg, mivel már háttal állat az asztalnak.

Tivadar „dolga” viszont a jelek szerint az utcán lehetett, mert az ajtóhoz lépve, jó alaposan széjjelnézett odakint. Bajáriné eközben bankókat számolt le a kesztyűs elé, ügyelve rá, hogy apámék ne lássák a kezét. Tivadar visszajött, s a kezét karba fonva, állhatatosan tovább nézte a két vendéget.

– Áffene tudja – dünnyögte ekkor apám a fogát piszkálgatva, mintha valami kérdésre válaszolna. – Biztos, hogy így köll ezt?

Cukorbaba ránézett, aztán (elvégre maga is Lantos-ivadék volt, ráadásul „vidéki”) megcsóválta a fejét.

– Nem. Biztos, nem így köll.

– Lehetne másképp is? – morfondírozott apám a fogpiszkálójához.

– Fogadni mernék, hogy lehetne – erősítette meg ajkbiggyesztve Cukorbaba.

– Mi a bús faszt lehetne?!... – Tivadar közelebb lépett. – Te Lajtos! Hallod, mit pofáznak ezek itten össze?

– A dolgoddal törődj, mondtam már! – Lajtos eltette a pénzt, és belecsapott a tenyerébe a kesztyűvel. – Nincs itt hiba, öreglány. Aztán ha gondod van valakivel, csak gyere hozzám. Tudod, hol találsz. – Kifele mentében még egy pillantást vetett a testvérpárra. – Én megtanítom neki, milyen az élet visszatekert fejfel.

– Nincs énnekem senkivel gondom. – Bajáriné visszajött a pult sarkánál bérelt helyére. – Egyszer fogok csak elmenni hozzád: majd ha temetnek.

– De megható – fordult vissza Lajtos. – Tán még virágot is hoznál!

– Hallod! Már csak megköszönném az Istennek, ha elvenne tőlem.

Lajtos egy futó kényszeredett grimasszal az arcán elhagyta a helyiséget. Cukorbabának később még sokszor eszébe jutott, hogy vajh miféle megérzés folytán kezdtek el éppen a temetéséről csevegni – már tekintettel az ezt követően bekövetkező eseményekre.

Ez utóbbiakról akkor persze még sem neki, sem másnak nem lehettek sejtései. Apám kifaggatta Bajárinét, de csak amolyan kíváncsiskodó „vidéki” módjára, s a következtetéseit megtartotta magának. Az általa megtudottak lényege annyi

volt, hogy egy hattagú Üteg utcai banda a környék kereskedőitől, kocsmárosaitól ún. biztonsági pénzt, azaz rendszeres sápot szed. Bajáriné megfogalmazása szerint: „pechből bekövetkező betörések és tűzkárok megelőzése végett”. Az effajta véletleneknek a sarc fizetése azután többé-kevésbé valóban elejét vette. A Lajtos és testőre által irányított banda minden más csirkefogó vagy kezdeményező hajlamú egyén hasonló tevékenységét megelőzte, illetve megtorolta a kerületben. A kereskedők jövedelmüktől és a fokozódó inflációtól függően havi összeget fizettek Lajtosnak, egyben vagy részletekben. Aki restanciába került, csak egyszer figyelmeztették. Ismételt fizetésmulasztás esetén hamarosan baleset érte: enyhébb esetben kéz- vagy lábtörés formájában. Tanút, bizonyítékot a rendőrség egyszer sem talált. A körzet Kéresi Antal nevű kövér, iszákos rendőrfogalmazója, az ún. „fehérterror” Héjas-különítményének tagjaként szerzett politikai érdemeiket. Titkosrendőr volt, az Antibolsevista Comité funkcionáriusa, továbbá személyes kegyeltje Hetényi budapesti rendőrkapitánynak. „Hat ökör se mozdít ki az állásomból” – mondogatta.

Apám puhatolózni kezdett az érintettek körében, hogy vajon mennyit érne meg nekik, ha garantáltan megszabadulnának a Lajtos-banda uralmától. Ezt a tevékenységet nem maga végezte, és még csak nem is a jelentéktelen külsejű öccsével kérdeztette végig a kerekedőket, hanem – Macskával.

A kettejük találkozása Bajáriné vendéglőjében esett meg egy estén, amikor is tisztázódott, hogy a Macska asztalához lépő kopott ruhás fiatalember nem más, mint az a vörös csillagos tiszt, aki egy évvel korábban őt a kötélhaláltól megmentette. Macska tősgyökeres angyalföldi zsvány volt, magányos betörő, esküdt ellensége mindenfajta csoportos – ahogyan ő maga fogalmazott – „rendetlenkedésnek”. Korábban részben a Lajtosék miatt tette át a működési területét vidékre. Most éppen egy kisebb fogházbüntetésből szabadult, amelyet valami kaszsa megfúrásának sikertelen kísérlete miatt szabott ki rá a törvényszék. Apám ajánlatára csak kételkedve ingatta a fejét.

– Hát, arany egy öcsém... kötve hiszem, hogy mink ezt meg bírjuk csinálni.

– Micsodát, barátom? – felelte apám hűvös pillantással.

– Hogy eltakarítsuk őket. Ez nem katonadolog, szakaszparancsnok úr! Ezek durungokkal, meg késekkel dolgoznak, és ott, ahol nem is képzeled, hogy megjelennek. Nem riogatásból, de tudok egy asszonyt, akinek az ura a felvidékre utazott, hogy élőállatot vegyen, de csak a feje érkezett vissza, az is úgy, hogy amikor az asszony fölébredt, ott találta a másik vánkoston, kacsintó szemmel. Az a nő ebbe félig beleőrült.

– No, várjunk csak – intette le apám. – Egy. Én nem lakok sehol, nem járok üzleti útra és nincsen feleségem. Kettő: tenéked én egy szóval se mondtam, hogy el kéne innen takarítani bárakárkit. Én csak egyet kérdeztem, barátom: elmen-nél-e a boltosokkal okosan tárgyalni?...

Macska, aki a kereskedők java részét ismerte, óvatos, diszkrét ügyintézőnek bizonyult. Megtudta, hogy a polgárok főként a pökhendiségük miatt gyűlölik a Lajtósékat, valamint azt is, hogy Kéresi fogalmazó jutalékot kap a bandától – ez utóbbi viszont csak majdnem biztos feltételezés volt, és az összeget senki sem ismerte. Macska a kereskedőktől fejenként ezer inflációs koronát kért a banda terrorjának megszüntetéséért, továbbá heti harminc régi koronának megfelelő összeget a védelmükért. És mindezt hangsúlyozottan csak *utólag*, miután apám mindenfajta előzetes követelést, provízió-inkasszálást megtiltott Macskának.

Akciótervébe pedig egyes egyedül Cukorbabát vonta be, aki határtalan lelkesedéssel csatlakozott az ügyhöz, mert azt hitte, elérkezett a nap, amikor az ő bátyja végre Robin Hood módjára síkra száll a szegények kizsákmányolása ellen.

1920 húsvét hétfőjén, másfél hónappal a Lantos-testvérek fővárosba költözése után a vízhardó foglalkozású felmenői miatt „Lajtós” ragadványnéven ismert (alias Klesitz Béla) vagabondot, valamint Tót Tivadar és Pavlik István nevű két társát, a Széchenyi fürdő gyógytermál medencéjében két takarítónak öltözött egyén a fürdőző úri közönség szeme láttára meggyilkolta.

Lajtósék a nagy port felkavart ügy sajtóbeli tálalása szerint éppen két tüll-fürdőruhás hölgygel „trafikáltak”, amikor a két ismeretlen a medence mellé szennyes lepedővel megrakott kézikocsit tolt, melyből az egyikük forgótáras revolvért húzott elő, és közvetlen közelsről leadott lövésekkel – ahogyan az Esti Újság másnapi cikke fogalmazott – *„mindőjüket a vízbe gyilkolta”*. A cikkíró így fejezte be tudósítását: *„Az orvlövész ennek utána, mint aki jól végezte a dolgát, a vérözüben jajongó dámák szeme láttára, kitől sem zavartatva, bűnöstársával egyetemben elhagyá a fürdőház udvarát. Ilyetén hidegvérű bizodalomuk büntetlenségök felől jogos volt-e? Eldönthetni ezt csupán rendőrségünk tálentoma fogja.”*

Ifjabb Lantos Géza és Kálmán, a „büntetlenségök felőli bizodalommal”, önfelédten derültek, amikor Macska eléjük tette az újságot. Apám nézete szerint a cikket az a rozzant múmia írhatta, aki már Napoleon haláláról is elsőként tudósított, és bár a Kiegyezéskor már tökéletesen hülye volt, ennek ellenére valami csoda folytán túlélte Darwint, sőt Kossuthot is.

A kommunizmusban, jegyezte meg a „bűnöstárs” Cukorbaba – aki ekkor már a marxizmus tanaival ismerkedett a Piatniknál és kezdte a témát mindenbe belekeverni –, az ojságokat a tettekre kész ifjúság fogja szerkeszteni, az ilyen szenilis vén szarok meg elmehetnek a büdös... De apám itt rosszkedvűen közbeszólt, mondván, hogy aki a kibaszott kommunistaságát az égvilágon semmiből ki nem képes hagyni, az még az ilyen vén hülyéknél is rosszabb. Amire Kálmán mélyen megbántva elhallgatott.

A Lajtós-banda megmaradt három tagja rettegve behúzódott egy elhagyott malomépületbe. A fürdőbeli retorzió mögött nagyobb erőket sejtettek, de ezek kilétéről persze sejtelmük sem volt. Apám megőrizte az inkognitóját. Bekasszí-

roztatta a hálapénzt a kerekedőktől, aztán elküldte Macskát a rendőrfogalmazóhoz, aki éppen a Duna-parti házának verandáján sziesztázott egy demizson, meg egy légycsapó társaságában. Macska egy üveg pezsgőt helyezett az asztalára.

– Mit akarsz itt avval? – nézett rá véres szemével Kéresi. – Vidd innét, lókött, mielőtt a fejedhöz vágom! Te akarsz engemet megvesztegetni?

– Nem én, hanem egy barátom – vette elő Macska a szivaros dózniját, s megkínálta a fogalmazót. – Ahhoz én túl kis hal vagyok, nincsen akkora gazdasági hatalmam.

– Úgy. És ki a barátod?... Beszélj, vagy lecsukatlak.

– Ugyan már, fogalmazó úr. – Macska tüzet adott, majd kényelmesen helyet foglalt. – Minek csukatna le, nem csináltam én semmit a világon.

– Épp azért, jómadár. Munkátlan csavargó vagy. Hol voltál húsvétkor?

– Fürdőbe nem, ha arra tetszik gondolni. Locsolkodni voltam. Megmutattam egy asszonykának a locsolómat. Úgy megtetszett neki, hogy este nyolcig csodálta.

– Gondolod, elég ahhoz egy kurva, hogy neked alibit igazoljon?

– Azt nem. Viszont a lánya hordta nekünk az ágyba a szilvóriumot, és ahogy nézem, az még nálánál is nagyobb kurva lesz. Márpedig két kurva azért mégiscsak több egy kurvánál. Az viszont be van hűtve, fogalmazó úr.

– Behűtve egy kurva? Miket beszélsz, alávaló?!

– A pezsgőt értettem alatta.

– No, bontsad föl akkor. Holnaptól a karcerba úgyse látsz ilyet egy darabig.

– Á... – Macska megrázta a palackot. – Ahhoz korpusz is köllene, fogalmazó úr.

– Köll a fenét. Én úgy otfelejtelek, amíg ki nem vallod, hogy ki küldött, hogy mire előkerülsz, a pinát se fogod tudni megkülönböztetni a rakott káposztától.

– És az ügyvédemnek mit mond majd? – Macska eldurantotta a dugót, a pezsgő végigspriccelt a verandán. Töltött Kéresi poharába, keresztet vetett, és meghúzta az üveget.

– A frász essen beléd, fiskálisod van?

– Csak pénz kérdése, tudhatja. Ráadásul maga fizetné! Mert a fiskálisnak az a jutalék menne, ami magának volt szánva. – Macska vállat vont. – Csak kidobná a pénzt az ablakon.

Ittak. Kéresi rendőrfogalmazó gondolkozott.

– No, tölts még egyet... Aztán ki az a jómadár? Mért nem maga jött ide, hogy lássam?

– Eljön. Abba a pillanatba, ahogy maga a Lajtos gyilkosát letartóztatta.

A fogalmazó meredten bámult Macskára a vérekes szemével. Aztán olyan kacskaringósat káromkodott, hogy Macska kétszer is belekortyolhatott a pezsgőbe, mire abbahagyta.

– ...Ki a mennydörgős istennyilat tartóztassak le?! Egy szál nyom, egy bizonyíték nélkül! Tán a helyettesemet gyanúsítsam? Még neki sincs olyan pisztolya. A fegyverszakértő...

– Ne legyen ez gond, fogalmazó úr. Megmondom én, hol a revolver. Tudja, van az a régi malomház. Fönt a Rákoson túl...

– Mi van vele?

– Hát... ott tanyázik a Lajtos három embere. Csak a Jóisten tudja, mire készülnek, viszont az egyiküknek van egy babája a Váci úton. Ő hordja nekik a kenyeret, szalonnát, néha ott is alszik. A nőnél van a revolver.

– A nőnél?!... Egy rohadt szót se értek. Miféle istenverte revolver?!

– Amivel a Lajtost kilukasztották. Ott van a kurvánál a szekrény tetején, a dunsztosüvegek mögött, egy papírba csavarva. A többi már a maga dolga, fogalmazó úr.

Macska felállt, és elköszönt. A széken, ahol ült, hogy, hogy nem, egy csomó százkoronás bankó maradt. Kéresi fogalmazó nem szólt utána.

Két nappal később a rendőrség körülfárta a régi malomépületet. A Lajtosbanda tagjait letartóztatták. Azt, amelyiknek a babája a Váci úton lakott, elvitték hozzá, levették vele a szekrény tetejéről a forgópisztolyt és megkérdezték, hol volt húsvét hétfőjén déli tizenkét órakor. Tekintve, hogy ezt az időpontot egy számára teljesen ismeretlen cseléd lány társaságában töltötte a vurstliban, s így az alibijét senki sem tudta volna igazolni, a jassz olyan méregbe gurult, hogy hozzá vágta a pisztolyt a detektívhez, és kiugrott az első emeleti ablakon.

Balvégzetére éppen ráesett az egyik rendőrré, aki szuronyos puskával biztosított az ablak alatt. A szurony a gyomrán át a szívéig felnyársalta, a rendőrnek kifecamodott a nyaka, és egy év múlva kitüntetéssel nyugdíjazták, mint szolgálati rokkantat.

A maradék két bandatag ellen bizonyítékok híján nem emeltek vádat. Három nap múlva kiengedték őket; egyikük Amerikába távozott és többet senki sem hallott róla, a másik, a fiatalabbik, apám hívására csatlakozott a Lantos-testvérekhez illetve Macskához, és 1941-ben, harmincnyolc éves korában fejezte be az életét egy Teréz körüti lövöldözésben.

Apám és Cukorbaba átköltöztek Bajáriné panziójából egy bérházba. Apám hamarosan megvásárolta azt a bizonyos „kicsiny házikót” a Rákos patak mellett, de Kálmán ide már nem követte. Végre világossá vált előtte, hogy bátyjában nyoma sem létezik az ő átszellemült együttérzésének a nyomorban élőkkel, a kiszákmányoltakkal, a lét peremére taszítottakkal; s az elkárhozott útvesztőnél, amelyben Géza egyre mélyebbre tévedt, őnéki tisztább, nemesebb sorsot szánt a történelem. Lantos Kálmán bácsikám belépett a Kommunisták Magyarországi Pártjába...